

2 चतुर्विंशतीयसत्रे शतशः
प्रश्नाः, प्रथमदिने एव
अराजकता सम्भवति

3 श्रीरामायणकथा
उत्तरकाण्डम्!
(षट्चत्वारिंशः सर्गः)

4 संस्कृतविद्या-
स्थानानि- ३४
कृष्णयजुर्वेदसम्बन्धि-
न्यः उपनिषदः

सुभाषितम्

गुणवत्कुलजातोऽपि,
निर्गुणः केन पूज्यते।
दोग्धीकुलोद्भवा धेनुः,
वन्ध्या कस्योपयुज्यते।।
(दर्पदलन- १/१३)

हिन्दुधर्मः- गुणवान् कुल में उत्पन्न
होकर भी यदि कोई स्वयं
गुणहीन है तो वह पूजा का पात्र
नहीं हो सकता, जैसे दुध
देनेवाली गाय से उत्पन्न होने पर
भी यदि गौ वन्ध्या है तो उसका
उपयोग कौन करेगा?

प्रतिदिन नवीनतमं
हिमसंस्कृतवार्ता:
दैनिकवार्तापत्रं प्राप्स्यथ
7876636263
Whatsapp संख्या मध्ये
नमो नमः लिखन्तु

To get the latest
himsanskritvartah
Daily Sanskrit Newspaper
every day, write Hello on
7876636263 Whatsapp

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ता:
दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-
अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः
पत्रकाराः लेखकाश्च
उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य समुखे
कस्बा कोटला, जिला कोण्डा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः- १७७१११

प्रधानमंत्री नरेन्द्रमोदी
नवदेहल्यां द्वितीय-दिवसे
मुख्य सचिवानां चतुर्थ-
राष्ट्रीय-सम्मेलनस्य
आध्यक्षत्वं कृतवान्

हिमसंस्कृतवार्ता। प्रधानमंत्री नरेन्द्रमोदी
नवदेहल्यां द्वितीय-दिवसे मुख्य-
सचिवानां चतुर्थ-राष्ट्रीय-सम्मेलनस्य
आध्यक्षत्वं कृतवान्। परह्यः अपि
प्रधानमन्त्रिणा अस्य सम्मेलनस्य
आध्यक्षत्वं कृतम् आसीत्। श्रद्धावसरात्
समारभ्यमाणस्य अस्य सम्मेलनस्य उद्देश्यं
केन्द्रसर्वकारस्य अथ राज्यसर्वकाराणां
सम्बन्धान् सृष्टीकरणं अथ पारस्परिक
सहायितायां परिवृद्धिः अस्ति।

अमितशाहेन रायपुरे
छत्तीसगढ़-आरक्षकदलाय
राष्ट्रपति-ध्वजप्रदानं कृतम्

हिमसंस्कृतवार्ता। केन्द्रिय-गृहमन्त्रिणा
अमितशाहेन रायपुरे छत्तीसगढ़-आरक्षकदलाय
राष्ट्रपति-ध्वजप्रदानं कृतम्। सहैव
माओवादिनः शस्त्रत्यागाय अपि आह्वानिताः।
केन्द्रिय-गृहमन्त्रिणा अमितशाहेन
षड्विंशत्यधिक-द्विसहस्रत्रयस्य यावत्
नक्सलप्रकरणानां निराकरणं भविष्यतीति
केन्द्रसर्वकारस्य संकल्पः पुनर्संस्थापितः।
विगतैकवर्षे उग्रवादस्योपरि नियन्त्रणार्थं तेन
छत्तीसगढ़-आरक्षकदलस्य प्रयासाः प्रशंसिताः।
छत्तीसगढ़- आरक्षकदलाय राष्ट्रपति-ध्वज-
पुरस्कार-वितरणायसरे तेन प्रख्यापितम्। तेन
प्रोक्तं यत् विगतेषु कतिपयवर्षेषु छत्तीसगढ़-
आरक्षकदलेन नक्सलवादं विरुध्य बहूनि
अभियानानि विहितानि। सहैव तेन प्रोक्तं यत्
देशस्य वीरबलेषु अयं अन्यतमः वर्तते।
श्रीशाहेन कथितं यत् अयं राष्ट्रपति-ध्वजः
आरक्षकबलानां आत्मविश्वासं वर्धयति।
मुख्यमन्त्रिणा विष्णु देवलिमुनापि
सम्मानप्राप्त्यर्थं आरक्षकदलाय शुभांशसनम्
व्यक्तिकृतम्।

प्रधानमन्त्रिणा सरदार-वल्लभ-भाई-
पटेलमहोदयाय श्रद्धांजलिः समर्पिता

हिमसंस्कृतवार्ता। प्रधानमन्त्रिणा श्री नरेन्द्रमोदिना सरदार-वल्लभ-भाई-
पटेलमहोदयाय पुण्यतिथेः अवसरे तस्मै श्रद्धांजलिः समर्पिता। प्रधानमन्त्रिणा
सामाजिकान्तर्जालिक सन्देश-माध्यमेन कथितं यत् सरदार-पटेलस्य व्यक्तित्वं
कार्याणि च विकसितभारतस्य संकल्पं पूर्यितुं देशवासिभ्यः प्रेरणास्रोतांसि
सन्ति। गृहमन्त्री-अमितशाहः अपि सरदारपटेलवर्याय श्रद्धांजलिं समर्पितवान्।
भारतस्य लौहपुरुषं संस्मरन् गृहमन्त्री तस्मै एकतायाः प्रतीकत्वेन प्रख्यापितवान्।
तेनोदीरितं यत् राष्ट्रिय एकतां अखण्डतां च परिलक्ष्य तस्य वचनबद्धता "एकं
भारतं श्रेष्ठं भारतं" प्रति मूलाधारः वर्तते। तेन द्विमपि प्रोक्तं यत् सरदार पटेलस्य
व्यक्तित्वं सर्वदापि देशवासिनां मार्गदर्शनं करिष्यति।

दिसम्बरमासस्य
एकोनत्रिंशत्-दिनाङ्के
आकाशवाण्याः 'मन
की बात' कार्यक्रमः

हिमसंस्कृतवार्ता। प्रधानमन्त्री श्री नरेन्द्रमोदी दिसम्बरमासस्य
एकोनत्रिंशत्-दिनाङ्के आकाशवाण्याः 'मन की बात' ति कार्यक्रमे जनैस्सह
स्वविचारान् विनिमयी-करिष्यति। मासिक-रेडियो कार्यक्रमस्य
सप्तदशाधिकैकशततमं संस्करणं
भविष्यति। भवन्तः कार्यक्रमस्यास्य
विषये स्वपरामर्शान् 1800-11-7800
इति दूरभाषसंख्या-माध्यमेन प्रेषयितुं
शक्नुवन्ति। आगामिने संस्करणार्थं
परामर्शाः अस्य मासस्य सप्तविंशति-
दिनांकं यावत् स्वीकरिष्यन्ते।
कार्यक्रमस्य प्रसारणं आकाशवाण्यां,
दूरदर्शने, AIR News वेबफलेके,
Newsonair मि दूरभाष-तन्त्रांशे च
भविष्यति। एतस्य कार्यक्रमस्य
सजीवप्रसारणं AIR News लित्र, DD
News, PMO तथैव सूचना एवं प्रसारण
मन्त्रालयस्य च यूट्यूब-वाहिनीषु
भविष्यति। हिन्दी प्रसारणानन्तरं
क्षेत्रीयभाषासु च अस्य कार्यक्रमस्य
प्रसारणं भविष्यति।

अग्रिमेषु द्वित्रिदिवसेषु
देशस्य पश्चिमोत्तर भागे अथ
मध्यभागे सामान्यतो प्रचण्ड-
शीत-लहर्याः स्थितिः

भारतीय-ऋतु-विज्ञान-विभागेन
पूर्वानुमानितम् यत् अग्रिमेषु
द्वित्रिदिवसेषु देशस्य पश्चिमोत्तर भागे
अथ मध्यभागे सामान्यतो प्रचण्ड
शीत-लहर्याः स्थितिः भवितुं शक्यते।
ऋतु-विज्ञान-विभागानुसारं एषा
शीतलहरी हरियाणा, पञ्जाबः,
चण्डीगढः, उत्तरप्रदेशः, मध्यप्रदेशः,
छत्तीसगढः, उपगंगम् पश्चिमबंगालः
चेत्येतेषु राज्येषु प्रबला भविष्यति
अथ अग्रिमेषु द्विदिवसेषु जम्मू-
कश्मीरः, लद्दाख, गिलगित,
बाल्टीस्तान, मुजफ्फराबाद चेत्येतेषु
स्थानेषु प्रभावशाली भविष्यति। ऋतु
विज्ञान-विभागेन इतोऽपि संसूचितम्
यत् एतेषु द्विदिवसेषु असमः,
मेघालयः, नागालैण्डः, मणिपुरः,
मिजोरमः, त्रिपुरा चेत्येतेषु राज्येषु
राजौ अथ उष्णकालवेतायां गहन-
तृषारारणस्य स्थिति मवितुम्
शक्नोति। राजधान्यां नव-देहल्यां
राष्ट्रीय-राजधानी-क्षेत्रे
च रात्रिवेलायां सामान्यतो गहन
तृषारारणस्य आशंका अस्ति। ऋतु
विज्ञान-विभागेन अंडमान-निकोबार
द्वीप-समूहे, अथ तमिलनाडु-राज्ये,
पुडुचेरी-कराईकल स्थानेषु अद्य
अति-वृष्टेः आशंका पूर्वानुमानिता।

भारते लोक-क्षेत्रक-
मुद्राकोषैः एकचत्वारिं
शत्सहस्रोत्तर एकलक्ष
कोटिं रूप्यकं सकल-
शुद्ध-लाभं अर्जितम्

भारते लोक-क्षेत्रक-मुद्राकोषैः वित्तवर्ष-त्रयो-
विंशत्युत्तर द्विसहस्र वर्षतः चतुर्विंशत्युत्तर-
द्विसहस्र वर्षान्तर्गतं सर्वकालिकं सर्वाधिकं च
एकचत्वारिं शत्सहस्रोत्तर एकलक्ष कोटिं
रूप्यकं सकल-शुद्ध-लाभं अर्जितम्। सहैव
मुद्राकोषाणां सकल-निष्क्रिय परिसम्पत्ति-
अनुपातस्य मानमपि अस्मिन् वर्षस्य सितम्बर
मासे त्रि-दशमलव-एक-द्वि प्रतिशत पर्यन्तं
अपचितिः माने अष्टादशोत्तर-द्विसहस्र वर्षस्य
मार्चमासे चतुर्दश-दशमलव-पञ्च-अष्ट प्रतिशतं
आसीत् एतदर्थ-एषा अपचितिः प्रशंसनीया
अस्ति। वित्तमंत्रालयेण एवमपि संसूचितम् यत्
लोक-क्षेत्रक-मुद्राकोषैः स्व-अंशधारकाणां
कृते गतत्रिषु वर्षेषु द्विषष्टि-सहस्र-कोटि-
रूप्यकाणां लाभांशमपि प्रदत्तम्। वित्तमंत्रालयः
एषा उष्यतिः प्रशंसितवान् एवं उक्तवान् यत्
उपलब्धीयम् वित्त-क्षेत्रकस्य लाभास्थितेः
सुदृढ-पुनरागमनं प्रदर्शयति या मुद्राकोषाणां
परिसम्पत्तेः गुणवत्तायां परिवृद्ध्या आगतास्ति।

चतुर्दिवसीयसत्रे शतशः प्रश्नाः, प्रथमदिने एव अराजकता सम्भवति

हिमसंस्कृतवार्ता: - धर्मशाला। धर्मशाला-नगरस्य तपोवने अस्मिन् समये हिमाचल-प्रदेश-विधानसभायाः शिशिर-सत्रं आरम्भादेव उष्णं भवितुं गच्छति । सत्रं केवलं चतुर्दिनानां कृते अस्ति, परन्तु विधानसभायाः कृते ४०० तः अधिकाः प्रश्नाः प्राप्ताः । परन्तु अधिकप्रश्नानां दानाय समयः अधुना समाप्तः अस्ति । अस्मिन् सत्रे जीविकासम्बद्धाः विषयाः चर्चां कर्तुं गच्छन्ति । परन्तु अधिवेशनात् पूर्वं सभापतिः कुलदीपपठानिया धर्मशालायां विधानसभायां ग्रहीतव्यानां प्रश्नानाम् अन्यव्यापाराणां च विषये पत्रकारसम्मेलनं कुर्वन् अस्ति । अस्मिन् समये सदनस्य कार्यविधिव्यवस्था अपि परिवर्तिता अस्ति, परन्तु प्रथमदिने एव विपक्षदलेन भाजपया परिक्रामणस्य संतर्जना दत्ता । विधानसभाभवनस्य बहिः जोरावर-क्रीडाङ्गणे जनसमूहस्य सङ्ग्रहस्य दायित्वं काङ्गड़ाजनपदस्य अष्ट-विभागभ्यः दत्तम् अस्ति । जोरावर मैदानतः सभायाः अनन्तरं भाजपा कार्यकर्तारः विधानसभायाः परिक्रामणं कर्तुं प्रस्थास्यन्ति । अस्मिन्नवसरे हिमाचलभाजपायाः प्रभारी डॉ. श्रीकांत शर्मा अपि उपस्थितः भविष्यति ।

अतिथिशिक्षकनीतेः विरुद्धं अनुद्योगिषु आक्रोशः

राज्यसर्वकारस्य अतिथिशिक्षकनीतेः अनन्तरं अनुद्योगीयुनां प्रतिक्रियां दृष्ट्वा विपक्षदलम् सदनस्य अन्तः अपि जीविकायाः विषये अधिकं ध्यानं दास्यति । अतिथिशिक्षकनीतेः विरोधं कर्तुं बेरोजगारसङ्घः अपि संतर्जनाम् अयच्छत् । विधानसभायाः शिशिरसत्रं १८ तः २१ दिसम्बरपर्यन्तं भवति, मुख्यमन्त्रिणा जीएसटी परिषदः सत्राय २१ दिसम्बर दिनाङ्के जैसलमेरनगरं गन्तव्यम् अस्ति ।

मुख्यमन्त्री २० दिनाङ्के जैसलमेरनगरं गन्तुं शक्नोति

केन्द्रीयवित्तमन्त्री देशे सर्वत्र राज्यानां वित्तमन्त्रिभिः सह एतां समागमं आहूतवान्, यस्मिन् मुख्यमन्त्रिणः उपस्थितिः आवश्यकी अस्ति । अतः सीएम २० दिसम्बर दिनाङ्के एकदिनपूर्वं जैसलमेरनगरं गन्तुं शक्नोति । अत एव विधानसभायाः प्रथमदिनद्वयं एव महत्त्वपूर्णं भविष्यति ।

नालागढ विधानसभाक्षेत्राय ३१ कोटिरूप्यकाणां परियोजनाः उपहाररूपेण दत्तवान् मुख्यमन्त्री सुक्खुः

हिमसंस्कृतवार्ता: - नालागढम्।

मुख्यमन्त्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः रविवसरे नालागढ-विधानसभाक्षेत्रे ३१ कोटिरूप्यकाणां विविधपरियोजनानां उद्घाटनानि शिलान्यासान् च अकरोत् । मुख्यमन्त्री मितियां, बेहली, खल्लर, परिसरेषु च ७.२४ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्मितस्य पेयजलयोजनायाः उद्घाटनं कृतवान् । सः नालागढस्य कृते ५.२२ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्मितानाम् सप्त ट्यूबकूपानां, ४.८२ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन नालागढस्य विभिन्नेषु क्षेत्रेषु पेयजलयोजनायां उन्नयनपरियोजनानां च उद्घाटनं कृतवान् ।

मुख्यमन्त्री सुक्खुः ५.७७ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्माणाधीनस्य कोटला कलां सेतोः, ४.४४ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्माणाधीनस्य रेतारखडुसेतोः, ३.५१ कोटिरूप्यकाणां व्ययेन निर्माणाधीनस्य भटौली खडुसेतोः च इत्यादीनि त्रयाणां सेतुनां शिलान्यासः अपि अकरोत् ३.५१ कोटिरूप्यकाणि । नालागढविधानसभाक्षेत्रस्य विकासाय राज्यसर्वकारस्य प्रतिबद्धतां पुनः उक्त्वा मुख्यमन्त्री अवदत् यत् अत्र विकासाय संसाधनानाम् अभावः न भविष्यति ।

सः अवदत् यत् वर्तमानसर्वकारः सम्पूर्णं राज्ये समानविकासाय प्राथमिकताम् ददाति तथा च जनानां हिताय सर्वप्रयत्नाः क्रियन्ते । मुख्यमंत्री सुखविन्दरसिंहसुक्खुः जिलारेडक्रॉससंस्थायां दानकृतानि द्वे एम्बुलेन्सयानानि हरितध्वजं प्रदर्श्य प्रेषितवान् ।

सः दातृणां उदारयोगदानस्य कृते हृदयेन कृतज्ञतां प्रकटितवान्, अस्य उदात्तकार्यस्य कृते तेषां सम्मानं च कृतवान् ।

एतासां परियोजनानां कृते कृतज्ञतां प्रकटयन् नालागढस्य विधायकः हरदीपबावा मुख्यमन्त्रिणः नालागढस्य जनानां प्रति विशेषः स्नेहं धारयति इति अवदत् ।

मण्डलस्य राजस्वह्रासः ३०० कोटिरूप्यकाणां अधिकः जातः । प्रतिमासं १२५ मात्क निःशुल्कविद्युत् प्रदानेन मण्डलस्य आर्थिकसन्तुलनं विकृतं जातम् । एतानि सर्वाणि दृष्ट्वा मण्डलेन नियामकायोगं प्रति प्रस्तावः प्रेषितः । अप्रैलमासस्य २०२५ संवत्सरात् विद्युत्दराणां वृद्धिं प्रार्थयति । हिमाचलस्य २५ लक्षं वत्स्यसहितानां उपभोक्ताः विद्युत्सेवां प्राप्नुवन्ति ।

लोकसभानिर्वाचनं २०२४ तमे वर्षे सति विद्युतः मूल्यवृद्धिम् नाभवत् । अतीते वर्षे राज्यविद्युत् नियामकायोगेन ७५ पैसे-१ रूप्यकं प्रति यूनिटं दराणां वृद्धिः कृता । तासां दराणां व्ययं राज्यसर्वकारा उपदानस्वरूपेण स्वीकृतम् ।

विद्युतमण्डलेन ३०० कोटिरूप्यकाणां ह्रासं सूचयित्वा २०२५-२६ संवत्सराय दरवृद्धिः प्रस्ताविता । अतीते संवत्सरे (२०२३-२४)वत्स्य (घरेलु)उपभोक्ताः १२५ यूनिटतः अधिकं उपभुज्य २२ नाणकं प्रति यूनिटं तथा अन्य उपभोक्ताः ४६ नाणकं प्रति मात्रकं दरं वहन्ति । मार्च ३१, २०२५ पर्यन्तं एतद् दरं स्थिरं भविष्यति ।

प्रतिवेदने ज्ञातं यत्, जलोप्लवस्य आशंकायां हिमाचलस्य त्रयः जनपदाः उच्चसंकटे चत्वारः च मध्यसंकटे समाविष्टाः

हिमसंस्कृतवार्ता: - लध्वीकाशी मण्डी। भारतस्य कृते जिलास्तरीयजलवायुसंकटमूल्यांकनं आईपीसीसीरूपरेखाप्रतिवेदनस्य उपयोगेन जलोप्लवस्य अनावृष्टेः च संकटानां मानचित्रणं प्रकाशितम्, जलवायुपरिवर्तनस्य आह्वानानि सम्बोधयितुं महत्त्वपूर्णपदं स्वीकृतम् । भारतीयप्रौद्योगिकीसंस्था गुवाहाटी, आईआईटी मण्डी तथा विज्ञान-प्रौद्योगिकी एवं नीति-अध्ययनकेन्द्रम् (CSTEP), बैङ्गलूरु इत्येतेषां सहकारेण एषा प्रतिवेदना निर्मिता अस्ति । शुक्रवासरे एतत् प्रतिवेदनं प्रकाशितम् अस्ति । अस्मिन्नवसरे आईआईटी मण्डी इत्यस्य निदेशकः प्रो. लक्ष्मीधरः बेहरा अपि उपस्थितः आसीत् ।

अस्मिन् प्रतिवेदने ज्ञातं यत् जलप्रलयस्य दृष्ट्या हिमाचलस्य त्रयः जनपदाः उच्चे, चत्वारः च मध्यसंकटवर्गे सन्ति । यदा चत्वारः अनावृष्टेः दृष्ट्या उच्चे, षट् मध्यसंकटवर्गे सन्ति । जलोप्लवस्य दृष्ट्या काङ्गड़ा, ऊना, बिलासपुरं च उच्चसंकटवर्गे, मण्डी, हमीरपुरं, सोलनं, सिरमौरः च मध्यसंकटवर्गे सन्ति । अनावृष्टेः दृष्ट्या ऊना, चम्बा, काङ्गड़ा, हमीरपुरम् च उच्चसंकटवर्गे, सिरमौरः, शिमला, मण्डी, बिलासपुरम्, सोलनम्, कुल्लूः च मध्यसंकटवर्गे सन्ति । प्रतिवेदनस्य प्रकाशनस्य कार्यक्रमे डीएसटी-संस्थायाः वैज्ञानिकविभागस्य प्रमुखा डॉ. अनिता गुप्ता अवदत् यत् जलवायुपरिवर्तनं अस्माकं समयस्य अत्यन्तम् आवश्यकान्तेषु अन्यतमम् अस्ति । कृषिं, आजीविकां, जीवनस्य प्रत्येकं पक्षं च प्रभावितं कुर्वन् अस्ति । न कश्चित् एकः सत्ता एतस्य समाधानं कर्तुं शक्नोति । एतदर्थं सामूहिकप्रयत्नाः, नवीनपरिकल्पनाः च आवश्यकाः सन्ति । एषा प्रतिवेदना दुर्बलतानां परिचयाय, दुर्बलतानां आकलनाय, संकटे स्थितानां स्थानीयसमुदायानाम् समक्षं स्थापितानां आह्वानानां निवारणाय च महत्त्वपूर्णानि पदानि गृह्णाति । एतेषां निष्कर्षाणां भूतलस्तरस्य कार्यरूपेण अनुवादः अत्यावश्यकः अस्ति तथा च एतद् अन्वेषणम् राष्ट्रिय-राज्य-स्तरयोः प्रत्येकं हितधारकं प्रति अवश्यं गन्तव्यम् ।

शोधस्य विषये वदन् आईआईटी मण्डी इत्यस्य शोधकर्ता डॉ. श्यामश्री दासगुप्तः अवदत् यत् एषा शोधपरियोजना अस्मान् जलोप्लव-अनावृष्टि-संकट-सम्बद्धानि अखिलभारतीय-जिल्ला-स्तरीय-मानचित्रं विकसितुं जोखिम-कारकाणां परिचये च साहाय्यम् अकरोत् । राज्यैः स्वस्वराज्यानां कृते संकटमूल्यांकनानि अपि सज्जीकृतानि सन्ति । इयं परियोजना अत्यन्तं विवरणगहनं भवति तथा च स्थानस्य मूलभूतसूचकानाम् उपरि समये विवरणं उपलब्धतायाः आवश्यकतां प्रकाशयति ।

हिमाचलप्रदेशे अप्रैलमासात्

विद्युतः मूल्यवृद्धिम्

भवितुमर्हति, ३००

कोटिरूप्यकाणां

राजस्वह्रासस्य उल्लेखः

हिमसंस्कृतवार्ता: - डॉ पद्मनाभः शिमला । हिमाचलप्रदेशे अप्रैलमासस्य २०२५ तमे संवत्सरात् आरभ्य विद्युतः मूल्यवृद्धिम् भविष्यति । विद्युतमण्डलप्रबन्धनेन ५०-७० नाणकं प्रति मात्रकं वृद्धेः प्रस्तावः राज्यविद्युत्नियामकायोगं प्रति प्रेषितः । तत्र मण्डलेन ३०० कोटिरूप्यकाणां राजस्वह्रासं सूचयित्वा विद्युतमूल्यवृद्धिम् आह्वानं कृतम् । आयोगेन सर्वहितधारकाणां परामर्शाणां आपत्तीनां च ग्रहणं जनध्वनिना कर्तव्यम् ।

हिमाचलप्रदेशे अस्मिन् संवत्सरे विद्युत्दराणां कोऽपि वृद्धिः नाभूत् । यद्यपि सर्वकारतः वार्षिकम् ७५०-१००० कोटिरूप्यकाणां अनुदानं विद्युतमण्डलाय प्रदत्तं तथापि मण्डलस्य व्ययसम्पूर्णं कर्तुं कठिनं जातम् । प्रतिमासं मण्डलाय १८० कोटिरूप्यकाणां वेतनवृत्तयर्थं आवश्यकं भवति ।

संस्कृतविद्यास्थानानि- ३४

कृष्णयजुर्वेदसम्बन्धिन्यः उपनिषदः

१) कठोपनिषद्- कृष्णयजुर्वेदस्य कठशाखासम्बद्धा एषा उपनिषद् अतः कठोपनिषद् इति नाम्ना प्रसिद्धा। एतस्यां द्वौ अध्यायौ तथा प्रत्येकम् अध्याये त्रयः खण्डाः सन्ति। एतस्यां यमनिचिकेतसोः संवादः तथा यमेन नचिकेतसे दत्तः ब्रह्मोपदेशः इति मुख्यविषयः अस्ति।

२) तैत्तिरीयोपनिषद्- तैत्तिरीयारण्यकस्य अन्तिमाः त्रयः (सप्तमः, अष्टमः नवमश्च) प्रपाठकाः तैत्तिरीयोपनिषद् इति नाम्ना प्रसिद्धाः। उपनिषदि ते नामपरिवर्तनं प्राप्तवन्तः। आरण्यकस्य संहितोपनिषद्-नामकः सप्तमः अध्यायः उपनिषदि शिक्षावल्ली इति नाम्ना तथा वारुणी-उपनिषद् नाम्ना प्रसिद्धी अष्टमनवमश्चाध्यायौ क्रमशः ब्रह्मानन्दवल्ली, भृगुवल्ली इति नामभ्यां ज्ञायते।

शिक्षावल्ल्याम् उच्चारणविषयकानां वर्णः स्वरः मात्रा बलं साम सन्तानः इत्येतेषां घटकानां वर्णनं, वैदिकमन्त्रोच्चारणप्रकाराः, आचार्यद्वारा शिष्यस्य अनुशासनस्य पद्धतिः एतेषां विवेचनम् अस्ति। ब्रह्मानन्दवल्ल्याम् 'आनन्दः एव ब्रह्म' इति ब्रह्मस्वरूपवर्णनम् अस्ति। जीवस्य अन्नप्राणमनोविज्ञानानन्दमयानां पञ्चकोशानां विवेचनं कृतम्। भृगुवल्ल्यां वरुणः तथा भृगुः एतयोः संवादः तस्मिन् च ब्रह्मणः स्वरूपस्य विवेचनं पञ्चकोशानां विराट् स्वरूपस्य च वर्णनं प्राप्यते।

३) मैत्रायण्युपनिषद्- एतत् कृष्णयजुर्वेदस्य मैत्रायणीशाखासम्बद्धम्। सर्वाः प्राचीनोपनिषदः इव एतदपि गद्यस्वरूपम्। एतस्यां सप्त अध्यायाः सन्ति। तेषु षष्ठाध्ययस्य अन्तिमाः अष्टौ प्रपाठकाः, सप्तमः प्रपाठकः परिशिष्टरूपः। अष्टाङ्गयोगः हठयोगः च एतयोः विवेचनम् आत्मविद्यया सह अत्र प्राप्यते। वेदविरोधिसम्प्रदायानामपि उल्लेखः अत्र विद्यते। विषयविवेचनं त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तररूपेण अत्र प्रस्तुतम्। प्रथमः प्रश्नः अस्ति भौतिकशरीरे आत्मा कथं प्रविशति इति। एतस्य उत्तरं दत्तं यत् स्वयं प्रजापतिः एव पञ्चप्राणाः भूत्वा स्वरचितशरीरे सचेनतां निवेशितुं प्रविशति।

द्वितीयः प्रश्नः- परमात्मा जीवात्मरूपेण कथं परिणतः भवति इति। एतस्योत्तरं साङ्ख्यसिद्धान्तानुसारं दत्तं यत् आत्मा प्रकृतिगुणवशीभूतः स्वस्य स्वरूपं विस्मृत्य बद्धः भवति ततश्च पुनः आत्मज्ञानार्थं मोक्षार्थं वा प्रयतते। तृतीयः प्रश्नः अस्ति- दुःखात् मुक्तिः कथं लभ्यते इति। उत्तरम् उक्तं यत् वर्णाश्रमधर्मस्य पालनकर्ता ब्राह्मणः ज्ञानं तपः निदिध्यासनम् एतैः साधनैः ब्रह्मज्ञानं मोक्षं च अवाप्नोति। एतस्यामुपनिषदि अग्निः वायुः सूर्यः एताः प्रधानदेवताः, कालः, प्राणः अन्नं च तथैव

ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः अपि ब्रह्मणः विविधरूपाणीति वर्णितम्।

एतस्याः परिशिष्टे सूक्ष्मचाख्यानम् अस्ति। प्रकृतेः सत्त्वादेयः गुणाः ब्रह्मविष्णुमहेशैः सह क्रमशः सम्बद्धाः सन्तीति उक्तम्। साङ्ख्यसिद्धान्तानुसारम् सृष्टिप्रक्रिया वर्णिता।

४) श्वेताश्वतरोपनिषद्- एषा उपनिषद् कृष्णयजुर्वेदसम्बद्धा। एतस्याः रचना कठोपनिषदः अनन्तरं जातेति विद्वांसः मन्यन्ते यतः कठोपनिषदः बहवः श्लोकाः अत्र यथायथं स्वीकृताः सन्ति। एतस्याम् आहत्य षट् अध्यायाः तथा च ११३ मन्त्राः विद्यन्ते।

प्रथमाध्याये त्रैतम्, मायावादः, क्षराक्षरतत्त्वे, हत्यम्, तपः एतेषु विषयाः सन्ति। द्वितीये योगः तस्य विधिः ब्रह्मतत्त्वम् एतेषां विस्तृतं विवेचनम् उपलभ्यते। तृतीये परमेश्वरस्य रुद्ररूपेण वर्णनम्, जीवात्मनः स्वरूपं च उक्तम्। चतुर्थे एकेश्वरवादः त्रैतम्, माया तथा मायिरूपः महेश्वरः एतेषां वर्णनम् अस्ति। पञ्चमे क्षराक्षरतत्त्वे जीवात्मा च अनयोः विषये विवेचनं षष्ठे च एकस्यैव ब्रह्मणः विविधनामानि, जीवप्रकृत्योः नियन्ता ईश्वरः, गुरुभक्तिः इत्यादयः विषयाः सन्ति।

अस्यामुपनिषदि भक्तितत्त्वम्, साङ्ख्यतत्त्वानि चैतेषां विस्तृतं विवेचनम् अस्ति। साङ्ख्यानां या प्रकृतिः सैव माया तथा महेश्वरः तस्याः नियन्ता मायी इत्युच्यते। अन्यत्र वेदान्तेषु माया मिथ्येति कल्पना तथापि तस्याः मिथ्यात्वम् अत्र दृग्गोचरं न भवति। मायाशक्तिः ईश्वरस्य सत्त्वरूपा शक्तिः तथा निर्मितं जगदपि न मिथ्या। कल्पान्ते एतत् मायानिर्मितं जगत् ब्रह्मणि विलीनं भवति। उपनिषदि शिवः एव सर्वव्यापी परमेश्वरः तस्य च ज्ञानेन मुक्तिलाभः भवतीति प्रतिपादितम्।

हिमसंस्कृतवार्ताः।

-श्री अभिजित तोडकरः 9145908156

चलचित्रवार्ताः

'मस्ती ४' आगच्छति, पूजा-अर्चना इत्यनेन सह चलचित्रकार्यम् आरब्धम्

हिमसंस्कृतवार्ताः- जगदीशदाभी (मुम्बई)

मस्ती फ्रेंचाइजी बॉलीवुडजगतः लोकप्रियेषु फ्रेंचाइजी इत्येषु अन्यतमः अस्ति। अस्य त्रीणि चलच्चित्राणि एतावता प्रदर्शितानि सन्ति। अस्य तृतीयं चलच्चित्रं ग्रेट ग्रेड मस्ती इति २०१६ तमे वर्षे प्रसारितं भवति स्म। अधुना तस्य चतुर्थं चलच्चित्रम् आगच्छति। निर्मातारः 'मस्ती ४' इत्यस्य कार्यम् आरब्धवन्तः। अधुना पूजा-अर्चना इत्यनेन सह अस्य चलच्चित्रस्य कार्यम् आरब्धं जातम्। शनिवासरे मस्ती ४ इत्यस्य शुभ-मुहूर्तम् आसीत्। बॉलीवुडजगतः दिग्गज-अभिनेता जितेन्द्रः स्वहस्तेन चलच्चित्रस्य उद्घाटनं कृतवान्। अस्मिन् काले चलच्चित्रस्य सम्पूर्णः तारकाः उपस्थिताः आसन्। चलच्चित्रस्य मुहूर्ते रितेशदेशमुखः, आफताब शिवदासनी उपस्थिताः आसन्। मिलाप जवेरी, इन्द्र कुमारः च अपि उपस्थितौ आसन्। वार्तानुसारं मिलाप जवेरी मस्ती ४ इत्यस्य निर्देशनं करिष्यति। मिलाप जवेरी प्रथमवारं 'मस्ती फ्रेंचाइजी' इत्यस्य भागः भूत्वा अतीव प्रसन्नः अस्ति। भवद्भ्यः वदामः यत् अस्मात् पूर्वं अस्य 'मस्ती फ्रेंचाइजी' इत्यस्याः त्रय- चलच्चित्राणाम् इन्द्रकुमारः कृतवान्। अस्मिन् समये इन्द्रकुमारः चलच्चित्रस्य निर्माणं कुर्वन् अस्ति।

॥ॐ॥

प्रातः कालस्य स्नानस्य चतुर्विधाः सन्ति

- १- मुनिस्नानम्
  - २- देवस्नानम्
  - ३- मानवस्नानम्
  - ४- असुरस्नानम्
- १- मुनिस्नानम्- यत् ब्रह्ममुहूर्ते चतुष्पञ्चवादनयोर्मध्ये (४-५ वादने) क्रियते।

मुनिस्नानम् एव सर्वोत्तमम्

२- देवस्नानम्- यत् प्रातः पञ्चषड्वादनयोर्मध्ये (५-६ वादने) क्रियते।

देवस्नानम् उत्तमम्

३- मानवस्नानम्- यत् षड्- षवादनयोर्मध्ये (६-८ वादने) क्रियते।

मानवस्नानं सामान्यम्

एतानि त्रीणि स्नानानि स्नायीजनेभ्यो सुख-शान्तिः समृद्धिः विद्या बलम् आरोग्यं च सर्वं शुभकारकानि हि भवन्ति।

४- असुरस्नानम्- यत् अष्टवादनस्य अनन्तरं क्रियते।

असुरस्नानं सर्वथा निषेधम्

कञ्चित् अपि मानवं प्रातः अष्टवादनस्य अनन्तरं स्नानं न करणीयम्।

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर

पुणे/ महाराष्ट्रम्

महाराष्ट्र बहुप्रतीक्षित-मन्त्रिमण्डलस्य विस्तारः

हिमसंस्कृतवार्ताः। महाराष्ट्र बहुप्रतीक्षित-मन्त्रिमण्डलस्य विस्तारः समभवत्। नागपुरस्य राजभवनं सत्तारुढ-महायुति सर्वकारस्य विस्तारः जायमानः अस्ति। महाराष्ट्र-भाजपाप्रमुखेन चन्द्रशेखरबावनकुले त्मुना राज्यसर्वकारे मन्त्रिमण्डलस्य सदस्यत्वेन शपथवचनं स्वीकृतम्।

मध्यप्रदेशस्य ग्वालियरनगरे शततमः

तान्सेन् संगीतमहोत्सवः गिनीजबुक् आफ् वर्ल्ड् रिकार्ड्स् इत्यत्र पञ्जीकरणं प्राप्तवान्

मध्यप्रदेशस्य ग्वालियरनगरे शततमः तान्सेन् संगीतमहोत्सवः गिनीजबुक् आफ् वर्ल्ड् रिकार्ड्स् इत्यत्र पञ्जीकरणं प्राप्तवान्। ९ निमेषपर्यन्तं निरन्तरं नववाद्यं वादयित्वा एषः अभिलेखः निर्मितः। तस्मिन् ५३६ पुरुषाः महिलाः च कलाकाराः भागं गृहीतवन्तः। कलाकारैः रागमल्हारः, मियां की तोरी, दरबारी कान्हारा चेलादीनां प्रदर्शनं कृतम्। प्रसिद्धः बांसीवादाकः पंडित-रोनु-मजुमदारः समन्वयकस्य भूमिकां निर्वहितवान्। अस्मिन्नावसरे मुख्यमन्त्री डॉ. मोहनयादवः, संचारमन्त्री ज्योतिरादित्यसिंधिया विधानसभाध्यक्षः नरेन्द्रसिंहतोमरः उपस्थिता आसन्।

डॉ. विवेक शर्मा,
जोगिन्द्रनगरम्
हिमसंस्कृतवार्ताः,

सामान्यज्ञानम्

प्रश्नः 1. भारते साई- बाबा- मन्दिरे कुत्र अस्ति?

उत्तरम् : शिरडी (महाराष्ट्रप्रान्ते)

प्रश्नः 2. 'स्वप्नवासवदत्ता' इत्यस्य रचयिता कः अस्ति?

उत्तरम् - 'भासः'।

प्रश्नः 3. हिमालयः पर्वतः केषु देशेषु अस्ति?

उत्तरम्- भारतः, नेपालः, भूटानः।

प्रश्नः 4. 'भारतस्य पश्चिमे कः समुद्रः अस्ति?

उत्तरम्- 'अरबसागरः'।

प्रश्नः 5. थार-मरुभूमिः कुत्र स्थितः?

उत्तरम्- राजस्थानराज्ये।